

Hoverikontrakt for Lunderup.

Af Sigurd Kristensen.

Hoverikontrakten for Lunderup er dateret den 23. Oktober 1773 og undertegnet af Lunderups daværende Ejer, Etatsraad Andr. Charles Teilmann og de fleste af Gaardens hoveripligtige Bønder. A. C. Teilmann ejede foruden Lunderup ogsaa Nørholm og Agerkrog, og det maa vel formodes, at Hovbønderne paa disse to Gaarde har arbejdet for ham under liggende Vilkaar som dem, der for Lunderups Bønders Vedkommende er fastsat i Kontrakten.

Blandt de Byrder, der hvilede paa det attende Aarhundredes Bønder, var Hoveriet langt den tungeste, selvom det ikke var den eneste Byrde, der tyngede haardt. Bonden havde bl. a. de Forpligtelser hvilende paa sig, at han skulde betale Skatter (ordinære og ekstra) og svare Landgilde og Tiende, og disse Byrder kunde tilsammen være nok saa vanskelige at udrede og gav hyppigt Anledning til store Restanceposter, til lige Bekymring og Ulempe for begge de implicerede Parter. — »Du kan sagtens synge«, sagde Bonden til Lærken, »du skal ikke betale Skat«. Men vil man efterspore Grundene til Bondens eventuelle Afmagt over for disse Forpligtelser, undgaar man i hvert Fald ikke at standse ved Hoveriet. — Udtalelser fra Hoveriets egen Tid om dets fordærvende Indflydelse paa Bøndergaardenes Drift er ikke vanskelige at finde.

En iøjnefaldende ond Bestanddel af Hoveriet og et Forhold, der virkede i høj Grad irriterende, var, at Hoveriet efterhaanden var blevet en ubestemt Ydelse, der i det store og hele kunde paalægges Bonden efter Herremandens eller hans Stedfortræders Forgødtbefindende. Særlig var Forpagtere naturligvis slemme. Deres eneste Interesse i Bønderne var disses Udbytning. Til Belysning af et saadant Forhold citerer jeg et Brudstykke af en gammel Klage, jeg har fundet (fra ca. Aar 1700). Den stammer fra Djursland, men er jo ikke derfor mindre oplysende:

»Beklager sig samptlig Sødering Mænd, at di er meget forlaa med usædvanlig Hofveri, som vi skal gjøre for Forpagteren, som er Jord og Aske, som vi skal tage paa det tørre og age i den verst Mødingepølt, saa vi skal quælle vore Bæster med, inden vi faar det aget af igien, og desforuden ager vi i Øxsenstalden Jord to Gange. — Og saa beklager vi os med usædvanlige Reiser, som vi ikke heller hafver giort tilforn, beklager vi os ogsaa, at vi er meget forlaa med gangen Arbeid, som hand hafver lagt os paa, som er at maalle Korn og deres Kloider at toe ved Dammen og i lige Maade at muge i hans Faarestie og Giedstie og saa at skiufle i Pølden, naar Mogget er afaget og saa at skiære Hackels, og i lige Maade ligger hand os paa, at vi i Skoven skal grave Rødder op, som vi er storligen forlaa med, som vi ikke nogen Tiid hafe giort —«

Som man ser, breder Hoveriet sig der som Ild i Lyng.

I Aaret 1769 udsendte Christian den Syvendes Regering en Forordning, hvis Hensigt netop var at faa Hoveriet ind under faste Former, saa hver Bonde kunde vide, hvad han havde at rette sig efter. Godsejerne tog imidlertid ikke Hensyn til Forordningen, idet

»kuns en ganske liden Deel af Jordegods Eyerne« efterkom den deri »yttrede Villie og Hensigt, til Bondestandens Lettelse . . .«.

Men eftersom »det ikke desmindre er til Agerbrugets og Landvæsenets Opkomst ligesaa uforbigængelig fornødent, som det med den naturlige Billighed er overensstemmende, at en Bondes Byrder og Pligter bliver ikke alleene visse og bestemte, men endog proportionerede og taalelige . . .«, saa maa der en ny Forordning til. Denne kommer den 20. Februar 1771, og den gaar baade i Enkeltheder og udtrykker sig særdeles bestemt. Hoveriets Størrelse skal herefter staa i bestemt Forhold til Hartkornet, og begge Parter faar at vide, hvad de skal og maa.

Dermed skulde der saa være gjort Ret og Skel til begge Sider.

Det var der vel i en vis Forstand ogsaa, men alligevel kommer der en ny Forordning et Par Aar senere (12. August 1773), hvori det hedder: »At som Erfarenhed udi de forbigangne 2de Aar haver viist, hvorledes det (ved Forordningen af 1771) bestemte Hoverie . . . er aldeles utilstrækkeligt . . . og mange Jorder imidlertid ere blevne udyrkede og ubesaaede . . ., saa have Vi . . . været nødsagede til bemlt. Forordn. aldeles at ophæve.«

Efter dette at dømme har altsaa Forordningen af 1771 været paa Vej til at ødelægge Land og Folk og forvandle tidligere veldyrkede Marker til led Ørk. Man gruer formelig ved Tanken om, hvad der videre kunde være sket med vort kære Fædreland, hvis denne skæbnsvangre Forordning ikke i en Hast var blevet ophævet. Den eneste Trøst, der er at finde, er, at det »ture være Løgn altsammen«. Sagen er jo nemlig den, at Forordningen af 1771 skyldes Struense, mens dens pessimistiske Efterfølger kommer fra Guldbergs Re-

gering, der betragtede Struense som den Onde selv, og hvis Opgave det bl. a. var at rive Havegangene, saa Sporene af Hestehoven ikke mere var at se.

Efter Guldbergs Forordning skal Bønderne være forpligtede til at »forrette Hoverie efter hver Provinc^s ces og Egns Skik og Brug . . alt paa de Aarsens Tider og Dage, som Husbonden finder for godt . .«. Og saa er man altsaa lige vidt. Bønderne har igen ikke nogen kongl. Forordn. at henholde sig til. Rettesno^r ren for Hoveriarbejdet er »hver Provinc^s og Egns Skik og Brug«.

To Maaneder efter Udsendelsen af Guldbergs Forordn. opsætter Teilmann sin Kontrakt med Lunde^s rupbønderne. Derved efterkommer han altsaa Hen^s stillingen fra 1769, men i Kontrakten støtter han sig ikke blot til den seneste Forordning, hvilket jo er ganske selvfølgelig, men ogsaa til den ophævede og »landsskadelige« fra 1771, som han gentagende hen^s viser til.

Teilmann begynder sin Kontrakt med en Forteg^s nelse over samtlige hoverigørende Bønder under Lunde^s rup, og ved hver enkelt Bondes Navn staar angivet hans Hartkorn og derefter, hvor meget Hoveri han var skyldig at yde efter Forordningen af 1771, og hvor meget nu efter den opsatte Kontrakt. Nogle faa Eksempler skal nævnes:

Thomas Knudsen: 4 Tdr. 3 Skpr. 3 Fdkr. 1 Album Hartkorn — ydede efter Forordningen 10 Pløjedage, 25 Spænddage, 70 Gangdage. — Efter Kontrakten det samme.

Villads Pedersen: 2 Tdr. 2 Skpr. 3 Fdkr. Hartkorn. — Hoveri efter Forordningen: 5 Pløjedage, 13 Spænd^s dage, 36 Gangdage. Efter Kontrakten henholdsvis 6 — 17 og 48 Dage.

Disse to Mænd er fra Frisvad. — De fleste Bønder

i »Schonsager« (der var 13 ialt) havde 2 Tdr. 2 Skpr. 2 Fdkr. 1 Alb. Hartkorn og skulde gøre 8 Pløjedage, 19 Spænddage og 48 Gangdage (efter Forordn. 5 — 13 og 36 Dage).

For samtlige Bønders Vedkommende blev det til 263 Pløjedage, 770 Spænddage og 2040 Gangdage, mens Tallene efter Forordningen havde været henholdsvis 219 — 666 og 1780 Dage. — Derefter kan enhver let selv regne Teilmanns Gevinst ud.

Lunderup raadede i det hele over 55 hoverigørende Bønder. Dertil kom saa ca. halvt saa mange (27) »Friedheds-Bønder«, der dog ikke var mere frie i denne Forbindelse, end at de »gør bestemt Arbeide og Ægter efter Fæsteaccord«. Den almindelige Byrde for en saadan Bonde var: »Slæt at bierge«: 1 Dag, »langt Ægt a 8 Mile«: 1 Rejse, »midehl Ægt a 4 Mile«: 1 Rejse, »korte Ægter a 2 Mile«: 2 Rejser. Desuden: 2 Læs Kampesten at køre, 4 Læs Klyner og 4 Læs Tørv + andet Hoveri, der dog for alle de omtalte Bønder under et kun androg 75 Spænddage og 79 Gangdage.

Men vi vender tilbage til de rigtige Hoveribønder. Om dem fortsætter Kontrakten som følger:

»Med saa mange af Lunderup-Bønder, som have underskrevet denne Contract, er jeg om Hoveriet ved Lunderup forenet saaledes, at enhver især af dem skal aarligen forrette de for enhver især anførte Hoverie-Dage, være sig Pløje- Spænd- eller Gangdage, hvorved tillige er indgaaet følgende Poster og Vilkor:

1.

Naar indtages grønt Jord, være sig af Hede, Kiær eller Mose, som før ingensinde har været pløjet, skal det første Gang brydes ved Hosbondens egne Bester og Ploug.

2.

Dersom Ildebrand skulde ramme Hovedgaarden

Lunderup, skal samtlige Bønderne være pligtige efter Omgang at forrette, saavidt deraf forlanges, det Spænd- og Gang-Arbejde ved Reiser, som til Stedens Istandsættelse fornødiges, foruden nogen Godtgjørelse i de anførte Hoveridage.

Saa skal og samtlige Bønderne foruden nogen Godtgjørelse gøre hver 1 Spanddag og 1 Gangdag til en øde og ubeboet Gaard paa Godset, om nogen for medelst Ildebrand eller anden Aarsag skulde blive (øde). Skulde og i Høe- eller Korn-Bierring befrygtes eller paakomme Vandflod, skal samtlige Bønderne efter Omgang og Tilsigelse møde 2 Mennesker med Vogne og gøre deres Bedste til at bierge og opkiøre Høet eller Kornet, og det foruden nogen videre Godtgjørelse af de anførte Hoveri-Dage. Hvilket ligeledes gælder, om Ildebrand skulde opkomme paa Hovedgaarden eller Godset, da enhver ligeledes foruden nogen Godtgjørelse, efter Omgang og Tilsigelse, skal møde for at redde og bierge saa vidt muligt, samt Ilden at slukke, og Pladsen derefter rydde. Skulde en Bondegaard lide Skade ved Ildebrand, og Beboerne selv ikke formaar, Gaarden igien foruden Husbondens Hielp at opbygge, skal hver Mand, til Skadens Istandsættelse, gøre 1 Spand- og 1 Gangdag, alt uden Godtgjørelse.

3.

Hver Mand skal, om forlanges, klappe til Jagt 1 a 2 Gange om Aaret, foruden Godtgjørelse.

4.

Ingen Bonde maa forlanges i Ægt længer end til Colding. For en Colding-Reise, om skulde fornødiges, godtgjøres 3 Spanddage.

5.

Naar Reiser sker til Hierting eller andensteds, skal

Bonden være pligtig at tage, om forlanges, halv Læs paa tilbage, foruden nogen Godtgjørelse.

6.

Naar Hosbonden lader tække paa Hovedgaarden eller paa Godset, skal hver Mand foruden Godtgjørelse dertil levere 100 Favne Tække-Siem, og desuden, om Tækningen sker paa en Bondegaard, et forsvarligt Læs Tække-Lyng (paa) 3 eller 4 Traver, ligesom der er opbundet til.

7.

Naar Aaret, som begynder fra hvert Aars 1ste Maj, er udrundet, ansees Hoveridagene for aftient og ikke maa skrives til Restance. Dog, som Foraarene ofte ere vanskelige, og Frosten længe ud paa Aaret kan vedvare, der kunde forsinke og forhindre Foraars-Arbejdet, saa forbeholdes Husbonden en Løbemaaned, saa at Aaret ikke skal ansees udrunden før ved Maj Maanedes Udgang. Det forstaar sig og selv, at dersom en eller anden Hoveri-Dag eller Arbeide har været tilagt, men af Bonden er bleven efterladt, maa samme efterladte Dag eller Arbeide skrives til Restance.

8.

Dersom Hosbonden vil efter Omstændighederne have eget Korn med Segel afskaaret godtgjøres for 1 Tønde Land eller 14000 Quadratalen 5 Gangdage for samme at skiære, binde, rive og sammensætte. — For otte Læs Tørv at hiemage godtgjøres 1 Spanddag, og for samme at grave 1 Gangdag. Læssene og Tørvene skal være forsvarlige, saaledes som Bonden dem for sig selv ager og graver.

En Dags Engslet skal bestaa af 170 Quadrat Rodder a 9 Alen lang, det er at sige: være af Indhold som en Dags Engslet i Kongens Kiær, hvor de afsatte Dags Engslet forblive uforandrede. Dog, hvor Engene ere meget bærende, saasom i Sluus-Eng og Mellem-Gre-

bene, afkortes efter Billighed. — For 4 Læs Broe^s eller Kampsten, naar forlanges, godtgjøres 1 Spand^s og 1 Gangdag.

For et Læs Lyng at plukke eller slaa godtgjøres 1 Gangdag.

1 Dags Engslet at rive, eller og 3 Læs Høe at strøe og igjen forsvarligen at samle og rygte og behørigen opstakke, ansættes for 1 Gangdag. For et Læs ansees af Rug 3 Tønder, Byg 4 Tønder, Boghvede 4 Tønder, Havre 5 Tønder. Smør eller andre Ting, som handles eller sælges efter Vægt 2 til 2½ Skippund (1 Skippund svarer til 20 Lispund. 2½ Skippund er altsaa 800 Pund). Af de sædvanlige Muursten 150, af Deller (Brædder) 2 Tylt. I alle øvrige Tilfælde skal det, i paakommende Tvist, komme an paa uvillige Mænds Sigelse og Skiønsomhed, hvad der for et forsvarligt Læs efter Reisens og Varernes Omstændigheder og efter Bondens Skik og Brug, naar han ager i sit eget Ærinde, bør ansees.

Naar Veien ved Høe eller Korn er under 1000 Alen, ages a Dagen 8 Læs Høe eller 10 Læs Korn, — 1000 til 2000 Alen: 7 Læs Høe eller 8 Læs Korn, — 2000 til 3000 Alen: 6 Læs, — 3000 til 4000 Alen: 5 Læs, — 4000 til 6000 Alen: 4 Læs, — 6000 til 9000 Alen: 3 Læs, — 9000 til 15000 Alen — det er at sige fra 3 til 5 Fierdinger (Fjerdingvej) = 2 Læs. Naar Vejen er over 15000 Alen eller 5 Fierdinger, ansees det for Reiser.

Med Møg saavel som i alle andre Tilfælde, som her ikke bestemt er, ages a Dagen paa en Vej under 500 Alen: 24 Læs, — 500 til 1000 Alen: 16 Læs. 1000 Alen og derover, ligesom efter *Forordningen af 1771*, nemlig 12 Læs, hvorudi afkortes 1 Læs for hver 500 Alen, Veien er længere, og det indtil 4000 Alen. — Men fra 4000 til 5000 Alen ages 6 Læs, — 6000 til

7000 Alen = 4 Læs. 7000 til 9000 Alen = 3 Læs, —
9000 til 15000 Alen = 2 Læs, ligesom ved Hø og
Korn anført er.

Hvad iøvrigt Arbeide, som forefalder, og hverken
her eller i Forordningen er bestemt, skal blive det
(bestemt altsaa) ved Arbeidets Anvisning, saa vidt
gjørligt og muligt og billigt kan eragtes.

9.

Naar en Vej med Møg, Høe eller Korn i Straa skal
maales, tages Maalet efter det Sted, som ansees for
det midterste i Tægten eller Engen. Ligger Tægte ad-
skilt paa flere end eet Sted, maales efter det midterste
i hver Fald Agre, som skal giødes, eller hvorfra Korn
skal ages.

10.

Hosbonden kan ved Hoveriets Tilsigelse ikke være
bunden til Aftens Varsel, men Bonden bør møde strax,
naar Hovbuddet ankommer. Saa skal og enhver Bye
eller Gaard, naar Hovbud dertil ankommer, strax skaffe
Hovbud til nærmeste Bye, foruden nogen videre Godts-
giørelse. Saa maa og Hosbonden uden Indskrænkning
og uden at bindes til visse Dage ugentligen, bruge
sine Hoveridage, være sig Pløje-, Spand- eller Gang-
dage, naar og til hvilket Arbeide han efter Omstæn-
dighederne vil og tilsiger, og ligesom en Aulings or-
dentlige Fremme og Drift rimeligvis udfordrer.

11.

Til at møde ved Hoveriet og derved at forblive,
rettes Tiden efter Forordningen af 12. August 1773,
dens 7. Art.. Dog skulle Hovbuddene (det betyder
her »de hoverigørende«) til at tiene Tækkemænd eller
andre Haandværksfolk møde om Morgenens tidlig med
dem paa Pladsen, og der lige saa længe som disse
vedblive. Ligeledes skal og Hovbudde til Tiende-
eller andet Korn og Høe at fratage, eller som ved

Agning i andre Maader behøves, vedblive lige saa længe ud paa Aftenen, noget derved er at forrette, og Vognene vedbliver at age.

Dersom og de kjørende Hovbudde, saa som til at age Møg, Tørv, Høe eller Korn med videre, formes delst paakommende Uveirligt blive hindrende i sit Arbejde, saa at de ikke den Dag kan faa deres fulde Spanddag fuldendt, nyde de gaaende Hovbudde, som have mødt til samme Arbeide, saa som at læsse, rive, fratage, med hvis (hvad) videre det saa og er, den samme Skiæll som de kjørende og faa ei videre Godtgjørelse a Dage end disse, nemlig for saa vidt forrettet er og ei videre.

12.

Bonden skal lige som af Arrilds Tid brugt været haver, medtage de Redskaber, som bruges til Hove-riets Bestridelse, og han selv bruger til sit eget Arbeide, hvorunder følgelig forstaaes Sæde (Sold ell. Sigte) til Korns Rensning, Udsaaning i Marken med videre. Saa skal og Bonden selv medtage og tillægge de Baand, som behøves at binde det Hovkorn med, som af ham indages.

13.

Det forbeholdes Hosbonden, at han efter Omstændighederne maa tage to Spænd^s eller 4 Gangdage for 1 Pløjedag, eller 2 Gangdage for 1 Spænddag, eller og omvendt 1 Pløjedag for 2 Spænd^s eller 4 Gangdage, eller 1 Spænd^s for 2 Gangdage, ligesom maatte fornødiges.

14.

Dersom en Bonde findes modtvillig eller forsømmelig til at efterkomme det Hove-riets Arbeide, hvorom han er tilsagt og er pligtig til, skal han ikke alleene ste erstatte Hosbonden det Tab og Skade, som derved forvoldes, men endog betale udi Mulct første Gang

2 Mark, anden Gang 4 Mark, og alt det uden videre Lovmaal, under Executions- eller Udpantningstvang. Tredie Gang betaler han paa lovlig Maade og derfor lider, ligesom i dette Fald i Forordningen af 12. August 1773, dens 13. Art. fastsat er.

For det øvrige, og for saa vidt ikke herved er forandret eller anderledes fastsat, rette vi os paa begge Sider efter Forordningen af 20. Februar 1771.

Nørholm den 23. Oktober 1773.

A. C. Teilmann.

Og her følger saa, som allerede sagt, samtlige de hoveripligtige Bønders Underskrifter.

Som man ser slutter Kontrakten med at optage i sig visse Dele af Struenses Hoveriforordning, der saaledes her fik en længere Tilværelse, end Guldbergs Regering havde tiltænkt den, endda Teilmann var en »skarp Modstander af de første Forsøg paa Landboreformer til Bondens Frigørelse, som Struense begyndte paa, i hvilket Anledning han 1771 udgav et Par mindre Afhandlinger«, ligesom han senere ivrede stærkt imod Hoveriets Afløsning, der efter hans Opfattelse »vilde ødelægge Godsejerne uden at hjælpe Bønderne«. Maaske er det paa sin Plads her at føje til, at A. C. Teilmann alle Dage var en god og human Godsejer.

Teilmanns Forhold til Struenses Hoveriforordning belyses lidt derved, at han for alle sine lidt større Bøndergaarde uændret overfører dens Takster til sin Kontrakt.

Forøvrigt er der forskellige Ting i Kontrakten, der maaske nok kan være Grund til at knytte nogle Bemærkninger til.

I Stykke 11 bestemmes det, at Tiden (til at møde ved Hoveriet og derved at forblive — naar da ikke

specielle Forhold gør sig gældende) retter sig efter Forordningen af 12. August, dens 7. Art.. Det betyder, at det tilsagte Mandskab i Tiden fra 1. Oktober til 1. Marts skal give Møde »ved Dagbrækningen« og ikke maa forlade Arbejdspladsen igen før »Klokken 4 a 5 om Aftenen«. I Resten af Aaret skal Hovfolkene arrivere Kl. 6 om Morgenen og holde ud til Kl. 7 om Aftenen — 13 Timer ialt altsaa, dog med en Times Hvil om Middagen, nemlig fra Klokken 12 til Kl. 1.

Hvad Punkt 14 angaar, saa er der deri en Uoversensstemmelse med den guldbergske Forordning, hvor Mulkterne fastsættes til henholdsvis 2 og 4 Rigsdaler (ikke Mark). Naar Teilmann vil nøjes med Mark, kan det naturligvis ikke skyldes en Fejlskrivning, men maa vel have sin Grund i, at man er blevet enige om, at Rigsdalerne har været for grum en Straf. — For tredie Gangs Forsømmelighed har han derimod ingen Skaansomhed at tilbyde. Den Straffebestemmelse, han for dette Tilfælde henviser til, lyder saaledes: »Mens skulde han 3die Gang viise sig gienstridig eller forsømmelig udi de ham paaliggende Pligter, da tiltales han paa lovlig Maade til sit Fæstes Forbrydelse og videre Straf af Fæstningsarbeide paa visse Aar, efter Sagens Omstændigheder«.

Bestemmelsen i Stk. 6 om Levering af »100 Favne got forsvarligt Tække Siem« kan i paakommende Tilfælde lægge Beslag paa adskillige af Bondemandens Vinteraftener og knappe en mager Ko yderligere af i Foder, men er maaske nok ikke ulovlig. Lovligt er det derimod ikke, naar det i Stk. 12 siges, at Bonden selv skal »tillægge de Baand, som behøves at binde det Hovkorn med, som af ham indages«, hvis der ved »tillægges« skal forstaas, at Bonden skal »spinde Baandene« af sit eget Forraad af Straa, og andet kan

det da vist ikke betyde. I Forordningen af 12. August 1773, der naturligvis er til for at skulle respekteres, fastsættes det, at »dersom Hosbonden forlanger hans Korn paa Ageren at opbindes med andre Baand, end hvis som tages af Kornet paa Ageren, da skal han levere Bonden det dertil behøvende Høe, Straa eller Rør, hvoraf Bonden lader Baandene spinde«.

Man kan ikke sige om Lunderup-Kontrakten, at den var slem ved Bønderne. Den understøtter tvært imod den kendte Karakteristik af Teilmann som en Godsejer, der var sine undergivne en human Herre. Den skærper ganske vist Fordringerne fra 1771, men den gør det særdeles moderat. Den kunde godt have haft som Motto det gamle Ord: Ne quid nimis. *Medium tenuere beati.* (Ingen Overdrivelser! Lykkelige de, der holder Middelvejen).

Dog forandrer den Forordningens Ord (1771): »Hovbuddene tilsiges om Aftenen, før de skulde møde—«, til: »Hosbonden kan ved Tilsigelse ikke være bunden til Aftens Varsel, men Bonden bør møde strax, naar Hovbuddet ankommer«. Det er jo en Smule brutalt. Bonden ved altsaa ikke om Morgen, naar han staar op og forbereder sit eget Arbejde, om der ikke midt i det hele kommer Bud fra Hovedgaarden. Gør der det, maa han øjeblikkelig forlade sit eget Arbejde paa egne Marker og skynde sig ad Lunderup til, skønt det samme optrækkende Uvejr, der truer Hovedgaardens Rug, lige saa vel truer hans egen. — Naar han har sit eget Hø tjenligt til Hjemkørsel og allerede har forspændt for at køre ud efter det første Læs, kan han blive beordret til i Huj og Hast at møde i Lunderup Engene, fordi den sædvanligt saa godmodige Varde Aa pludselig har skiftet Ansigt og truer med at gaa over sine Bredder og lave Oversvømmelse. Og han kan paa en Tid, der passer ham allerdaarligst,

blive skikket ud paa en af de lange Rejser — til Kolding eller til Hjerting.

Mere bestemt er Hoveriet dog heller ikke, end at der kan komme kedelige Overraskelser. En Ildebrand kan skaffe ham ekstra Ulejlighed, men det maa han finde sig i og takke Gud til, at det ikke er ham selv, der er den hjemsøgte. Og en Storm kan gøre det samme. Dertil kommer, at Herremanden efter Behag kan omregne fra den ene Form af Arbejdsydelse til den anden, saa Bonden godt kan faa en Pløjedag ud af det, naar han troede sig at være færdig med den Form for Slæb.

Men trods alt havde Teilmanns Bønder det altsaa forholdsvis godt, og de klarede sig da ogsaa rigtig pænt. Han fortæller selv nogle Aar senere, at hans Bønder stod sig saa vel, saa de uden alt for meget Besvær kunde klare deres Skatter og andre Afgifter, og de nød den Begunstigelse, at de selv udvalgte deres Efterfølgere. De overrendte ham heller ikke for at tigge Sæde og Ædekorn.

Herremændene paa Vardeegnen og deres Bønder opnaaede med deres Arbejde da ogsaa mere end at opretholde Status quo. I 1784 skriver Teilmann: »I den Tid jeg har boet her (37 Aar), er rundt om mig i den hele Egn opbrudt nogle Tusinde Acre af Hede, Kiær og Moser«.

Hovedbygningen paa Lunderup er bygget af Teilmann, der her tog sig Lejlighed til at vise, at han dog ikke havde glemt al den Latin, han havde lært, da han i sin pure Ungdom læste til Student ved Roskilde lærde Skole. Han forsynede den nye Hovedbygning med følgende Indskrift: »Sic vos non vobis«, hvilket betyder: »Saaledes (bygger) I ikke for eder selv!« — Disse Ords Mening paa dette Sted er jo tydelig nok, og da Bygningen stadig staar der og kan

staa længe endnu, er deres Berettigelse indlysende. Imidlertid er det vel nok muligt, at Teilmann med disse Ord har villet fortælle om andet og mere end en Bygning af Sten og Tømmer. Ordene kan godt være et Udtryk for hans egen Gerning, og de rummer en Tanke, der kunde være særlig nærliggende for ham, der var ene og ugift, og hvis nærmeste Slægtning var en Søsterdatter.

Men »sic vos non vobis« er tydeligt nok et Ord, der er revet ud af en Sammenhæng. I Oversættelse lyder de Ord, hvorfra de maa være taget, saadan: »Ligesom Bierne ikke samler Honning til sig selv, saaledes bygger I ikke for eder selv«.

Maaske er det saa da en Dag ude mellem Nørholms eller Lunderups Bikuber, at det latinske Ord fra Skoledagene igen er dukket op i Teilmanns Erindring. I et skønt Sommervejr har han kunnet staa og glæde sig over Biernes utrættelige Travlhed. Han har set en Strøm af Bier komme ud paa Flyvebrættet inde fra Kubens Mørke og forsvinde i den lyse Luft ud mod Overdrevene og Lynghederne bagved, medens en anden Strøm vendte hjem tynget af Honning, som de skyndte sig at aflevere og opmagasinere inde i de nybyggede Celler.

Opmagasinere! — Til hvem? — Etatsraaden havde Grund til at glæde sig ved Synet af de smaa Dyrs Travlhed, thi det var for ham, Bierne arbejdede. Al den Honning vilde aldrig blive til Vinterfoder for dem selv, men til liflig og delikat Spise paa hans rige Bord. — Det mindede ham om noget, han havde læst engang: »Ligesom Bierne ikke samler Honning til sig selv —«.

Det vilde ikke være unaturligt, om Teilmanns Tanker fra Bierne har vendt sig mod Hovbønderne, der maaske netop den samme Dag havde travlt med at

bjerger hans Høst ind i hans Lader. Egentlig var disse Bønders Arbejde akkurat Biernes om igen. Ogsaa de sled, for at han mere sorgløst kunde leve sit Herremandsliv. — Han lod en Hest sadle og red sig en rask Tur ud over Markerne for at se til sine Folk. Naar Bønderne hørte Hovslagene, øgede de deres Arbejdes Tempo, at han skulde være tilfreds med dem.

Der var nok for en Jordegodsejer at glæde sig over. Al Travlheden paa hans Vej gjaldt ham. Det var for ham, Bier og Bønder arbejdede. Ingen af dem, han traf paa sin Vej, var ude i eget Ærinde. Dyr og Mennesker, de gjorde Hovarbejde alle til Hobe, alle uden han alene. Hvad han virkede, virkede han for sig selv.

Ja, gjorde han nu ogsaa det? — Til hvis Gavn opdyrkede han Kær og Moser og gammel Lyngjord og lagde nye Agre til de mange, han havde i Forvejen? Og til Glæde for hvem opførte han den nye Hovedbygning paa Lunderup?

Han gjorde det til Gavn og Glæde for sig selv, naturligvis. Gavn og Glæde i nogle faa Aar, men ogsaa kun i nogle faa Aar! Derefter vilde Honningen i hans Celler og Kornet i hans Lader tilfalde andre. Det var altsaa egentlig disse andre, han arbejdede for, og der var saadan set ingen Forskel paa ham og hans Bønder og hans Bier. Alle gjorde de deres Arbejde under den samme lidt fjendske Lov, alle var de i fremmed Sold. Særlig tydeligt saa han det da, naar han byggede en ny Hovedbygning ved en Gaard, hvor han ikke engang vilde bo: »Lige som Bierne ikke samler Honning til sig selv, saaledes bygger I ikke for eder selv«.

Men i den Ting var der nok, naar det kom til Stykket, intet at græmme sig over. Dybest set var denne Lov alligevel ikke fjendsk. Den var tværtimod en god Lov, der gjaldt desto sikrere, jo bedre et Arbejde, der er Tale om.

Og saa prentede Teilmann Loven paa sit nye Hus,
og der staar den endnu:

Sic vos non vobis!

Og disse Ord er saa da den anden »Hoverikon-
trakt« fra Lunderupgaard, en Kontrakt, hvor Herre-
manden har sit Navn nede blandt Bønderne.
